

'Al moet ik 's nachts met mijn verrekijker op de dijk liggen...'

Erik Pennekamp

Hij was ooit kapitein/uitvoerder op een sleephopperzuiger in binnen- en buitenland. Een val in een ruim luidde het eind van die carrière in. Nu speelt hij een rol in de strategie bedrijfstak bagger. Wim

'Ik zag nooit collega's die oud waren, ik zag mensen tropenkolder krijgen, ik zag veel echtscheidingen, ik zag mensen als vuilnis behandeld worden. Dat was voor mij de achtergrond om met de strategie te beginnen. Toen het onderzoek ging lopen kwam een volgend probleem naar boven, het werken met verontreinigde baggerspecie.' Voor Scheltema hangen de problemen samen. Lange werktijden betekent lange blootstelling aan chemische spullen. Een wondje aan een vinger komt dan ook in een ander daglicht te staan. Het ene radertje grijpt in het ander. Bij het werken met verontreinigde grond worden die randvoorwaarden omhoog getild, ze worden nog belangrijker.

Het onderwerp lange werktijden ligt al heel snel op tafel, wie er ook aan het woord is over de bagger. 'De mensen zijn de deur uit om geld te verdienen. Klopt. Wettelijk staat de AI toe dat er maximaal 12 uur wordt gewerkt. Door regelingen in de CAO gaat Jan de Baggeraar in Nederland niet meer dan gemiddeld 36 uur per week werken over een jaar gerekend. Dat is acceptabel, dat zijn we nu aan het realiseren. Sommige mensen gaan daardoor soms wel 1000 gulden in de maand achteruit. Die zijn daar niet blij mee, die hadden daar huizen op gekocht. Maar op overwerk gebaseerde luxe is niet de verantwoordelijkheid van de Arbeidsinspectie.' De maatschappelijke kosten van WAO-uitstroom of een ongeluk op de Nieuwe Waterweg omdat een kapitein van een baggervaartuig de 20 uur daarvoor heeft gewerkt, voor Scheltema telt het allemaal mee. 'Te veel mensen stappen er uit. Boven de 45 zijn er maar weinig. Als de gemiddelde leeftijd al hoog is, dan komt dat door het kleine aantal jonge werknemers' constateert hij met enige spijt.

De reden dat de AI de bagger als speerpunt heeft gekozen komt volgens Scheltema omdat het een overzichtelijke bedrijfstak is. Het aantal

Scheltema werkt bij de Arbeidsinspectie als inspecteur van de havenarbeid. Een gedreven man, die oprecht kwaad kan worden om de misstanden die hij tegenkomt.

**Wat in het bestek staat gebeurt, want dat wordt betaald.
Foto: Chris Pennarts**

bedrijven ligt onder de 200 en de problemen zijn niet echt onoverkomelijk. 'Het is niet zo dat we plotseling bij de Vereniging Centrale Baggerbedrijf (cb) op de stoep stonden. Er waren al goede contacten. Werknemers en werkgevers zeiden op een gegeven moment: we hebben de CAO, de Arbeidswet met het Werk-tijdenbesluit, de Arbowet, daar hangt een prijskaartje aan. Bedrijven mogen niet van de markt geconcentreerd worden omdat zij zich wel netjes gedragen en een ander niet. Wij als overheid hebben dan de plicht te zorgen voor sturing en handhaving. Dat doen we niet door iedereen dood te schieten die het fout doet; we gaan liever bouwen, eerst kijken waar de problemen zijn.'

Bestek

Net als in de bouw is in de bagger het bestek heilig. Wet of geen wet, wat daarin staat gebeurt, want dat wordt betaald. De rest niet. Er ligt nu een concept Waterbodemsanering, dat door de Stichting CROW (Centrum

voor regelgeving en onderzoek in de grond-, water- en wegenbouw en de verkeerstechniek), de werknemers, het Centrale Baggerbedrijf en de AI is opgesteld. Daarin staan de bestekvoorwaarden, inclusief de regels over het werken met verontreinigd slib. Het merendeel van de opdrachtgevers accepteert die regels. 'Het schrijven van een P-blad is een langdurige zaak. Wij zijn praktisch aan de gang gegaan. De parallel met P-174 (over het werken met verontreinigde grond) gaat niet echt op. Dat P-blad gaat over het werken in droge grond met daarin vluchtige stoffen. In een onderwaterbodem heb je daar geen last van. Wij zijn het eerst met elkaar eens geworden, en nu is het de regelgeving in gegaan. Het pad is geëffend.'

Voor de aannemer is het in theorie allemaal heel simpel. Niks ingewikkelde berekeningen, geen moeilijk gedoe. Kort samengevat: een werk is schoon, een beetje schoon of smerig. Daarbij horen respectievelijk werken in je korte broek met je blote handen ►

in de bagger, een basispakket maatregelen of een vervolgpakket. Toetsings- en signaleringswaarden bepalen wat er moet gebeuren. De opdrachtgever moet de klasse aangeven. 'Het basispakket voor PAK's begint op 4,5 mg. De Wet chemisch afval zit op 50 mg' illustreert Scheltema. De voorlichting die de baggeraars krijgen is heel belangrijk. 'Aansluitend op dat filmpje van die bouwvakker die de grond in geheid wordt, zeggen ze: Ja, ik zal er wel niet direct van doodgaan, maar mijn risico is Andries Wiersma van het Buro Ar-

beidsomstandigheden van de GG & GD in Amsterdam beaamt het nut van voorlichting volmondig. 'In de bagger is veel meer behoefte aan kennis en een veel sneller begrip dan in andere culturen. Aandacht voor de mensen is belangrijk. De werknemers van de afdeling baggerwerk van de dienst Stedelijk Beheer hebben we meegenomen naar het zwembad. Laten zien dat als je met zo'n overdrukpak aan en een helm op te water raakt, dat je dan als een Michelin-mannetje weer komt bovendrijven. Dat soort dingen wordt enorm op prijs gesteld.'

hoger. We leren ze om anders met het werk om te gaan. Bij de CB is een arbokaartspel ontworpen, waardoor de aandacht steeds opnieuw wordt gevangen. Er gaan ook mailings naar het huisadres. Zo ziet moeder de vrouw ook wat er aan de hand is. Die heeft anders geen zicht op wat er gebeurt. Maar als manlief een foutje maakt krijgt ze wel de verontreinigde sokken en onderkleding in de machine. Laatst was er een heel gezin dat daardoor huidklachten had.'

Opdrachtgevers

Processen heeft Scheltema nog niet nodig gevonden, wel heeft hij veel waarschuwingen uitgedeeld. 'Juridisch is de aannemer aansprakelijk. Maar de opdrachtgever vindt het belangrijk dat de prijs laag blijft, dus daar zit een belangrijke bottle-neck. Ik kom aannemers tegen die niet weten waar ze mee werken, omdat het niet in het bestek staat. Die leggen zelf het werk stil. Laatst heb ik de veiligheidsmensen van een grote

baggercombinatie laten komen, die schrokken zich ook rot. Samen hebben we de opdrachtgever, een grote overheidsinstelling, onder druk gezet. Die was dwars, wilde geen informatie geven. Maar als ik hen monsters laat nemen en analyseren dan ligt het werk soms wel zes weken stil. Toen ging het snel. Het bleek de zwaarste klasse vervuiling te zijn. Zo'n verhaal gaat het aannemerswereldje door. Die gaan bij de CB vragen stellen op het moment dat het werk op de markt komt.' Zelf vertrouwt Scheltema niet alle rapporten. 'Laatst was bij een droogdok minder dan 2 mg PAK's gemeten. Maar ook bij de AI leer je snel. Dat kan gewoon niet kloppen. Het monster bleek op een meter diepte genomen te zijn. Op mijn verzoek is opnieuw gemeten. Bleek het meer dan 1000 mg te zijn. Sommige opdrachtgevers weten dat gewoon niet, er zijn er bij die zijn Roomser dan de paus. Die vragen van te voren wil je even komen praten, meestal doet Paul van der Riet van de afdeling toxische stoffen van DGA dat. We nemen dan het werk door. Het resultaat kan dan zijn dat het een jaar wordt uitgesteld.' Bijna alle opdrachtgevers zijn op een of andere manier overheid. De Unie van Waterschappen, Rijkswaterstaat, grote gemeenten als Amsterdam en Rotterdam. Scheltema vindt het frustrerend dat collega-overheden zo weinig aandacht hebben voor arbeidsomstandigheden. 'Rij ik laatst langs een depot waar ik folie zie liggen. Dan gaat bij mij al een bel rinkelen. Daar waren nota bene kinderen aan het spelen. Als mens ben ik dan al verplicht in te grijpen, laat staan als ambtenaar. Bleek het te gaan om chemisch afval. De opdrachtgever was een gemeente. Op papier zag het er aardig uit, maar het deugde van geen kant. Door overleg zijn we er uitgekomen. Het is niet altijd opzet of onwil, er zit nog een hoop onkunde. De werkgevers tekenen terecht alleen een convenant om de nieuwe bestekregels te gaan gebruiken als de grote opdrachtgevers dat ook doen.'

Wiersma vertelt dat de gemeente Amsterdam meer en meer aandacht aan bronafscherming gaat besteden. 'Maar je zit met een verouderd vaartuigenpark. Als het heel smerig is moet je de boel onder water houden. Daar is modern materieel voor nodig, maar dat kost miljoenen. Overdrukcabines voor de operator, prachtig. Maar in Amsterdam moet je wel onder de bruggen door kunnen.'

Breed

De strategie streeft naar een vgw-

brede aanpak: Geluid, ergonomie, de werkomgeving, het is allemaal belangrijk. De werkers die het risico lopen worden twee keer per jaar gekeurd in Amsterdam. Sommigen mogen nooit meer met vervuilde grond werken. Vanuit de paritaire commissie bagger vindt overleg plaats met de Federatie van Bedrijfsgezondheidsdiensten. De AI dringt daar ook sterk op aan.

Volgens Wiersma is het verzuim bij de Amsterdamse baggeraars laag. 'Omdat ze lol in hun werk hebben, omdat er aandacht voor ze is.' Scheltema vult aan: 'Een baggeraar is ziek of niet. Niet lekker bestaat niet, je gaat door tot je omvalt. Dat is de mentaliteit. Laatst was ik in een machinekamer, 112 dB(A)! Zegt die machinist: ik hoor die motor al jaren niet meer. Klopste, hij was hartstikke lawaaidoof, maar hij wist het zelf niet.'

Scheltema zou ISO 9000, de kwaliteitsnorm, meer gehanteerd willen zien. 'In de off-shore is dat al. Die eisen een produkt of een dienst volgens die en die normen. Punt. Maar in de hele aannemerij is het systeem dat de goedkoopste het werk krijgt. Al legt hij er een miljoen op toe. En dan moet er gesjoemeld worden. In de bouw ligt het gecompliceerder dan in de bagger, daar is de timmerman van nu de metselaar of uitvoerder van morgen en overmorgen is hij weg.'

Zand erover

Eigenlijk is hij al klaar met de controle van een baggerwerk in een van de Amsterdamse grachten. Maar als de brug toch openstaat en Wim Scheltema een baggerwerk ziet waar hij al eerder een inspectie uitvoerde, keert hij om. 'Toch even kijken.' Het bezoekje stemt niet vrolijk en bevestigt het al eerder geschetste sombere beeld van de opdrachtgever: Onder het motto zand erover wordt zwaar vervuilde grond afgedekt. De uitvoerder schrikt. Van het risico dat hij blijkbaar al die tijd heeft gelopen zonder iets te weten.

Zo maar een werk in zo maar een wijk. Jarenlang vervuild geweest, in dit geval door de scheepswerf die er ooit stond. Zelfs de rails van de botenhelling zijn indertijd als chemisch afval afgevoerd. Uit de aangebrachte peilbuizen blijkt dat er monsters zijn genomen. Niemand die de uitslag van de analyses kent, maar zelfs de minder geoefende waarnemer slaat de pak-walm op de slijmvliezen. De werknemers staan in wat hoogst waarschijnlijk zwaar verontreinigde grond is zonder bescherming te werken. Scheltema staat zich zicht-

baar kwaad te maken. Niet op de uitvoerder, niet op de werkgever, maar op de opdrachtgever, in dit geval een stadsdeelraad. De vermoedelijke overtreding van de Wet verontreinigd oppervlaktewater is nog het minste. In de kinderrijke buurt zou het onmogelijk moeten zijn zonder meer het terrein op te komen. Hier kan het. En vlak naast de ingang staan zes vaten met smerige troep: gedestilleerde teer, lege blikken afbijtmiddel, vaten zonder opschrift. De uitvoerder krijgt het advies het werk stil te leggen. Hij aarzelt geen seconde.

Schedels

Eerder die middag zijn de baggeraars van de Dienst Stedelijk Beheer van de gemeente Amsterdam met een bezoek vereerd. In de witte overdruk-pakken met de air-stream helmen lijken ze van een andere planeet te komen. Toch zijn het Mokumers: Bij aankomst is het net pauze, iemand drinkt illegaal een blikje en hij gooit het waar Amsterdammers al eeuwen hun troep gooien, in de gracht. De heer Huijgen van de afdeling baggerwerk meldt ongerust dat de vorige dag 'flessen met witte troep' opgebaggerd zijn. Vroeger stond hier een chemische fabriek. De Omegam verricht een onderzoek. Hij heeft besloten maar een eindje verderop verder te gaan. Ook daar bleek het niet pluis. Twee opgebaggerde schedels zijn door de Rijkspolitie te water meegenomen. Het drama heeft zich vermoedelijk in een vorige eeuw afgespeeld, maar voor alle zekerheid. Het minste is een nette begrafenis op Westgaarde. Sporen van meer recente criminaliteit vormen weggegooid spuiten, en die zijn dan nog niet eens het ergste. 'Laatst hebben we een Turk opgepikt die al enige tijd aan een pallet gebonden met de verkeerde kant naar beneden in het water dreef. Toen hebben we de jongens maar naar huis gestuurd.'

De wijk waar gebaggerd wordt heet De Teertuinen, al is die naam op geen enkele kaart te vinden. Honderden jaren zijn daar in de buurt van het IJ schepen met pek en teer behandeld. Nog steeds, maar nu door de prut in de gracht zelf. Als bewijs haalt de grijper een volledig zwart uitgeslagen polyester bootje boven water. 'Zijn we hier nou aan het bergen of aan het baggeren?' roept iemand.

Vijftig meter verderop zijn werknemers namens dezelfde gemeente Amsterdam op het droge bezig. Zonder de uitrusting van de baggeraars. 'Dacht je dat die jongens wel in schone grond staan te werken? Dat is

net zo smerig als waar de baggeraars mee bezig zijn.' Een oorverdovende herrie als een stuk damwand omhoog wordt getrokken maakt de woorden van Andries Wiersma bijna onhoorbaar. Van de 'droge werkers' draagt ook niemand gehoorbescherming. 'Vroeger was dat wel eens lastig uit te leggen, waarom de een wel in het pak moet en de ander niet. Maar we kunnen niet overal tegelijk beginnen. Trouwens, mensen die met verontreinigde grond werken en die daar goed over voorgelicht zijn hoeft je haast niet meer te overtuigen. En blijkbaar zijn die daar niet erg op de hoogte' wijst hij in de richting van de even stoffige als lawaaiige werkplek. Later blijkt de gemiddelde baggeraar toch minstens een vervolgcursus nodig te hebben. De eerder vermelde flessen met wit spul, waarvan er eentje kapot is geknepen, zijn zonder helm op van dichtbij bekeken. Het eerste spoortje onraad was genoeg om de helm weer op te zetten, maar heeft de verontreiniging op de huid opgesloten. Huiduitslag was het gevolg. Een cursus maakt mensen niet feilloos. Een van de drie mensen op het baggerschip doet wat elke zeeman doet als hij geen andere taak heeft (en zijn baas staat te kijken): hij pakt een puts water en gaat het dek schrobben. Alleen pakt hij water dat door het voortdurende baggeren zwarter is dan de nacht. De bedoeling was goed.

De buurtbewoners worden veelal door Wiersma voorgelicht via het wijkcentrum. 'Als we dat niet doen, dan schrikken ze van die witte overalls en die helmen.'

Het vervuilde slib, drie keer de waarde uit de Wet chemisch afval, gaat naar de Amerikahaven die daar speciaal voor op diepte is gebracht, waar het onder water wordt gestort. Het echt smerige spul wordt in een depot in de Jan van Riebeeckhaven gestort. 'Voor pakweg 1984 was dat allemaal veel makkelijker, toen mocht alles. Nu is "milieu" lastiger dan "arbo". Niet de inspecteurs hoor, want die van milieu zie je nooit. Nee, al die vergunningen, daar word je gek van' vindt Huijgen.

Het belangrijkste vindt Scheltema dat de intentie er is. 'Er zit lijn in de vooruitgang, iedereen probeert er bewust mee bezig te zijn. Controle blijft een moeilijke zaak. Alleen het capaciteitsprobleem al. Maar al moet ik 's nachts met mijn verrekijker op de dijk liggen, ieder bedrijf zal gecontroleerd worden.'